

INIJOSS

İnönü University International Journal of Social Sciences / İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,

Volume/Cilt 8, Number/Sayı 2, (2019)

<http://inonu.edu.tr/tr/inijoss> --- <http://dergipark.gov.tr/inijoss>

KİTAP TANITIMI | BOOK REVIEW

Gönderim Tarihi: 10.11.2019 | Kabul Tarihi: 27.12.2019

TEVFİK FİKRET HAYÂTINA DÂİR HÂTİRALAR

RÛŞEN EŞREF, (haz. Songül TAŞ), Anı Yayınları, 360 s., 2019,
Ankara

Hazırlayan: Dr. Öğr. Üyesi Ferda ATLI

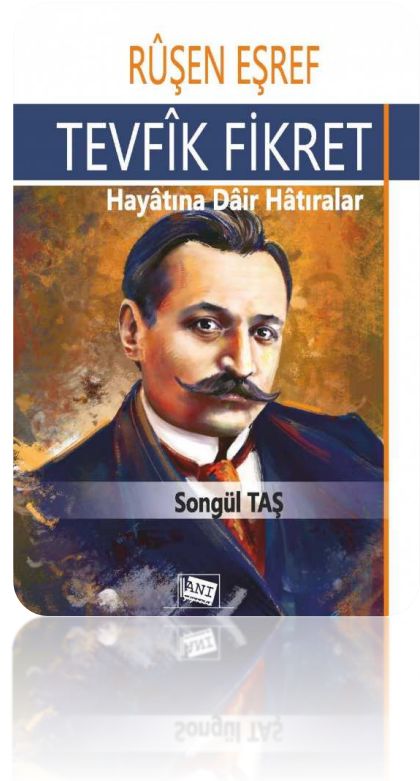
(İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi /

ferdaatli@hotmail.com / <https://orcid.org/0000-0003-2364-1356>.)

Edebî tartışmalarla başlayan ve yine şiddetli edebî tartışmalarla son bulan Servet-i Fünûn edebiyatı, modern Türk edebiyatının en önemli gelişim evrelerinden biridir. “Fikret-Halit Ziya Mektebi” (Ercilasun, 2004: 267) olarak da anılan bu topluluğun şüphesiz ki baş aktörü şiire getirdiği yeniliklerin yanı sıra kendisine has bir kişiliği ve ahlâk anlayışı olan Tevfik Fikret’tir. Gerek yaşadığı dönemde gerek ölümünden sonra çokça eleştiri yahut övgü alan şairin hayatı ve hatıraları birçok kere kaleme alınmış ve farklı açılardan incelenmiştir. Yazmış olduğu diğer edebî türlerin yanı sıra hatıra, röportaj ve gazetecilikte Türk edebiyatının en önemli isimlerinden olan Rûşen Eşref de Tevfik Fikret üzerine birden fazla yazı kaleme alan şahsiyetlerdendir.

Rûşen Eşref’in Tevfik Fikret’in Galatasaray Sultanisi’nden öğrencisi olması ve daha sonraki dönemlerde de iletişimlerinin kopmaması bu yazıların hazırlanmasında önemli bir ayrıntı olarak görülmektedir. Rûşen Eşref’in *Tevfik Fikret Hayâtına Dâir Hâtıralar* adlı eser de yazarın Tevfik Fikret’in sanatkarlığı, eğitimciliği, ahlakı, otoriteye ve siyasi ortama karşı tutumu ve kendine has kişilik özelliklerini ilk elden anlatması bakımından Türk edebiyat tarihi içinde çok önemli bir yere sahiptir.

İstanbul’da 1919 yılında Hilal Matbaası’ndan 156 sayfa olarak yayınlanan eser, Necat Birinci tarafından üç bölüm hâlinde Osmanlı Türkçesinden çevrilmiş olsa da bütün bir metin olarak ilk kez Songül Taş tarafından metnin aslı, Latin harflerine çevrilmiş hâli, sözlük ve dizin şeklinde 1998 yılında

hazırlanmıştır (Taş,1998). Doktora üstü çalışma niteliğinde takdim edilen bu çeviri eser, 2019 yılında Anı Yayıncılık vasıtasıyla okuyucuya sunulmuştur. Ön Söz, Eserin Orijinali ile Çeviri Yazısı, Fihrist, Sözlük ve Dizin başlıkları altında beş ana bölümden oluşan metin toplamda 358 sayfadan teşekkül etmektedir.

Ön Söz’de Songül Taş, eserin daha önce Necat Birinci tarafından üç bölüm şeklinde yayımlandığını fakat eserin tamamının ilk olarak kendisi tarafından 1998 yılında hazırlandığını, Rûşen Eşref’in bu eseri dönemde yaşanan Tevfik Fikret aleyhtarı tavırlar ve yazılar sebebiyle Tevfik Fikret üzerine yazdığı yazıları bir araya getirerek oluşturduğunu belirtmiştir. Ön Söz’ün son paragrafı Taş’ın metni hazırlarken izlediği yol hakkında bilgi verdiği satırlardan oluşmaktadır. “Genellikle uzun heceler, ayın ve hemzenin gösterilmesine dikkat edildi. Eserde çoğunlukla bugünkü fonetik hususiyetlere uyulmakla birlikte özellikle isimlerin ve eserlerin yazılışında aslına uygunluk esas alındı. Yabancı isimlerle ilgili yer yer parantez içi açıklamalar yapıldı.” (Rûşen Eşref, 2019: 3). Taş, eserin kolaylıkla anlaşılabilmesi için hemen her ayrıntıyı gözden geçirmiştir.

Metnin ana kısmı “Eserin Orijinali ve Çeviri Yazısı” başlığını taşımakta ve esas metin ile çeviri metin birbirlerini takip eden sayfalar hâlinde sıralanmaktadır. “Büyük şâirin aziz tilmîzi ve muhibbi Salih Kerâmet Beyefendi’ye bu hâtıralar hürmet ve tevâzu’yla ithâf olunur.” (Rûşen Eşref, 2019: 9) cümleleriyle kitabın Salih Kerâmet Bey’e ithaf olunduğu belirtilmiştir. Orijinal metinde bulunan eser içine serpiştirilmiş resimlerin fotokopilerinin de eklendiği bu başlık altında on iki bölüm bulunmaktadır.

“Tevfik Fikret- La Danse Serpantine” başlığını taşıyan ilk bölüm yazarın “Şişli: Salı 4 Şubat 330” ibareli tarih düşmesiyle başlamaktadır. 11-21. sayfalar arasında kalan bu yazı Rûşen Eşref’in Aşîyan’a gidip yeni ameliyat olmuş olan Tevfik Fikret’i ziyaret edişi ve bu ziyaret sırasında gençliğini hatırlayan Fikret’in La Danse Serpantine adlı şiirini yazışının hikâyesi üzerinedir. Ahmet İhsan Bey’in bir gün Tevfik Fikret ve Servet-i Fünun sanatçılarını önce iftara daha sonra sirke götürdüğü bir akşam karşılaştıkları dansçı kız şiirin ilham perisi olmuştur. Mekâna ve insanın hâllerine duyarlı bir yaradılışa sahip olan Rûşen Eşref, hem Aşîyan’ı hem de hastalıktan kurtulmaya çalışan Tevfik Fikret’i hemen tüm ayrıntılarıyla okuyucuya aksettirmiştir.

Şişli: Salı, 9 Haziran 1331 tarihi düşülen ikinci bölüm “Tevfik Fikret Ressam” başlığını taşımaktadır. 23-53. sayfalar arasında yer bulan bu bölüm Rûşen Eşref’in ressam arkadaşları Şevket Dağ ve İbrahim Feyhaman Duran ile Tevfik Fikret’i ziyaretlerini konu edinmektedir. Bu iki ünlü ressam ile ressamlık yeteneği olan Tevfik Fikret arasında geçen konuşmalar akıcı bir dille nakledilmiştir. Dört sanatçı resimden, şiirden, geleneksel bir perde oyunu olan Karagöz’den, karikatürden ve sanat aşkından bahsetmişler ve bu sohbetle birlikte Şevket Dağ ve İbrahim Feyhaman Duran, Tevfik Fikret’in sanat kabiliyetine çok büyük bir hayranlık ve saygı duyarak Aşîyan’dan ayrılmışlardır.

Üçüncü bölüm herhangi bir tarih kaydı tutulmadan başlamıştır. “Âşîyân, Tevfik Fikret ve Musâhabeleri” adını taşıyan bu kısımda Rûşen Eşref, bir hatırayı anlatmaktan ziyade Aşîyan’ın ve Tevfik Fikret’in genel özelliklerinden bahsetmiştir. Önce Aşîyan’ın her zaman temiz, düzenli ve büyümlü havasını anlatan Rûşen Eşref daha sonra Tevfik Fikret’in beden yapısını ve ruhi özelliklerini hayranlıkla nakletmiştir. Aşîyan ve Tevfik Fikret, Rûşen Eşref’e göre birbirlerini tamamlayan iki

önemli ahlak, düzen ve samimiyet sembolüdür: “Âşiyân'ın mi'marı Fikret, odalarının nâzımı Fikret, duvarlarındaki tabloların ressamı Fikret, eşyasını intihâb eden, bahçesinin tarhını çizen Fikret, rûhu, her şey'i Fikret'tir.” (Rûşen Eşref, 2019: 63). Eserin 55-77. sayfaları bu bölüme ayrılmıştır.

Dördüncü bölüm “Tevfik Fikret Müdür” başlığıyla 79-143. sayfalar arasında okuyucuya sunulmuştur. Tevfik Fikret'in Galatasaray Sultanisi'ne müdür olarak atanmasından sonra bu okulun hem yönetiminde hem çocukların terbiyesinde hem de dış görünüşündeki büyük değişimin anlatıldığı satırları ihtiva etmektedir. Başına buyruk bir okul olan Galatasaray Sultanisi, Tevfik Fikret'in gelişiyle birlikte bambaşka bir çehreye bürünmüş tam bir eğitim yuvası hâlini almıştır. Bu yatılı okulda artık sadece çocuklara yüzeysel bir eğitim verilmemekte öğrencilerin ve çalışanların ders saatlerinden dinlenme saatlerine, yeme içmelerinden yatış tarzlarına ve sağlıklarına kadar hemen her ayrıntı titizlikle kontrol edilmektedir. Fakat bu durum dönemin bazı kesimlerince hoş karşılanmayarak Tevfik Fikret'i istifaya zorlayan olaylara sebebiyet vermişlerdir. Rûşen Eşref, bu hatıraları yazarken Otuz Bir Mart Vak'ası gibi önemli olaylarını Tevfik Fikret'in tavırlarıyla birlikte anlatmış böylelikle bu satırlar eserin tarihi değerini de arttırmıştır.

145-163. sayfalar arasında kalan beşinci bölüm, dördüncü bölümün bir devamı gibidir. “Tevfik Fikret, Müdür” başlığını taşıyan bu bölümde Rûşen Eşref, ilk sayfalarda Fikret'in Galatasaray Sultanisi'nde geçen bir senelik müdürlük hayatını hayranlıkla anlattıktan sonra tazyiklere dayanamayarak istifa edişini ve istifasından sonra derin bir yara ile eğiticilik vasfını yazdığı kitaplara ve verdiği derslere vakfettiğini belirtmektedir. Buradan istifa etmek Tevfik Fikret'i dış dünyadan iyice kopararak onu Âşiyân'a daha bağlı hâle getirmiştir. Yazara göre bu olay şairin hayatında hiç kapanmayan en önemli yaralardan bir tanesi olarak kalmıştır.

Altıncı bölüm Rûşen Eşref'in Hamdullah Suphi'ye verdiği bir cevap niteliğinde yazılmıştır. Diğer beş bölümün aksine hatıraların anlatılması yerine Tevfik Fikret'e karşı doğrudan yapılmış bir eleştiriye “Tevfik Fikret İçin” başlığı altında karşı eleştiri yapılmıştır. Hamdullah Suphi'nin bir makalesinde “Tevfik Fikret edebiyâtının öldüğünü” (Rûşen Eşref, 2019: 165) söylemesi üzerine kaleme alınan yazıda memleket edebiyatı olarak anılan Mehmet Emin Yurdakul'un öncülüğünü yaptığı edebî oluşumun başlamasıyla Tevfik Fikret şiirinin önemsizleştiği fikrine karşı çıkmaktadır. Rûşen Eşref, önce Fikret'in şiirinin kendi nesilleri için ne kadar önemli ve faydalı olduğunu ayrıntılarıyla açıkladıktan sonra Fikret'i tam bir vatanperver olarak sıfatlandırır. Bu düşüncelerini kanıtlamak için Rûşen Eşref'in şairin Sis, Asker Geçerken, Hürriyet Yolunda, Millet Şarkısı ve daha başka şiirlerini Hamdullah Suphi'ye hatırlattığı ve sözlerini şu vurucu cümlelerle noktaladığı görülmektedir: “Âşiyân'ın yokuşuna tırmanmak için bir parça zahmet çekeydiniz yarı açılmış pencere kanatlarının arkasında, etekleri belinde, isterik, kadın rûhlı bir hırçın değil, minâreler ve kubbeler şehrinin eşiğinde devâsız bir da'üssilâ hummasıyla yanarak gözyaşları döken büyük, vatanperver bir şâir bulacaktınız.” (Rûşen Eşref, 2019: 181-183)

Yedinci bölüm “Tevfik Fikret ve Gençlik” başlığını taşımaktadır. Tevfik Fikret'in gençlik için kurduğu hayaller ve bu hayallerin yıkılışı üzerine kaleme alınmıştır. Tevfik Fikret'in gençliğin eğitimi için yaptığı fedakarlıklar Rûşen Eşref'e göre yerini bulmamış ve Fikret'in hem sosyal hayattan çekilmesine hem de çok geç olmayan bir yaşta vefatına zemin hazırlamıştır. “Kendisini müdâfa'a edenlerle târâc etmeğe koşanlar arasında Fikret bir hazîne idi.” (Rûşen Eşref, 2019: 187) sözleriyle Fikret'i savunan Rûşen Eşref, şairin eğitim anlayışını Tolstoy'un Yasnaya Polyana'daki eğitim

anlayışına benzetmiş, yazmış olduğu Haluk'un Defteri ve Şermin eserlerini bu eğitim anlayışının ürünleri olarak göstermiştir. Bu bölüm esrin 185-205. sayfaları arasında yer almaktadır.

Şişli: 15 Ağustos 1334 tarihi ile kitaba dâhil edilen “Tevfik Fikret ve Rübâb-ı Şikeste'nin Şiirleri” başlıklı sekizinci bölüm eserin en dikkat çekici bölümlerinden biridir. Bazı satırlarda şairin anlatmış olduğu hatıralardan yola çıkılarak, bazı satırlarda ise şairin ölümünden sonra eşiyle görüşülerek kayda geçirilmiş olan Rübâb-ı Şikeste'de bulunan şiirlerin ilham hikâyeleri kısa kısa anlatılmıştır. Şairin son günlerinden, çalışma tarzından ve şiirlerinin konularından bahsedilen bu bölüm Tevfik Fikret ve şiirleri üzerine çalışma yapacak olan araştırmacılara oldukça önemli malzemeler sunmaktadır.

Dokuzuncu bölüm 253-279. sayfalar arasında Nûh Kuyusu: 7 Eylül 1328 tarihi düşürülerek okuyucuya sunulmuştur. Rûşen Eşref'in Galatasaray Sultanisi'nden arkadaşı Refik Ata ile Tevfik Fikret'i ziyareti sırasında aralarında geçen sohbet, okul anıları ve hem şairin hem de şairin kendisiyle bütünleşmiş bir mekân olarak Aşyan'ın tasviri bu bölümün içeriğini oluşturmaktadır. Âşyan'ın ayrıntılı bir tasviri yapıldıktan sonra Tevfik Fikret'in Rûşen Eşref'in evleneceğini öğrenmesiyle birlikte aile hayatı ve eş hakkındaki nasihatleri anlatılmaktadır. Ev hayatını oldukça seven şairin eşi de kendisine uygun bir hayatı benimsemektedir. Yazar bu bilgilerden yola çıkarak Fikret'in aile, eğitim ve sosyal hayat hakkındaki düşüncelerini ve tavırlarını nakletmektedir.

Eserin en renkli bölümlerinden biri de onuncu bölümdür. 281-305. sayfalar arasında yer alan ve “Husûsî Hayâtı ve Ba'zı Âdetleri” başlığını taşıyan bu kısım, Tevfik Fikret'in ölümüyle birlikte yazarın içerisine düştüğü derin özlem duygusu anlatılarak başlanmıştır. Daha sonra Tevfik Fikret'in ev hayatından ve alışkanlıklarından bahsedilmiştir. Şair, ev içerisinde titiz, her şeyi kolay kolay beğenmeyen, bazen hırçınlaşabilen, haksızlığı kendisinde görmeyen, sorumluluk sahibi bir insan olarak hatıralara yansıtılmaktadır. *Servet-i Fünûn* dergisi ve Galatasaray Sultanisi'nde çalışırken geceleri uyumayarak sorumluluklarını en iyi şekilde yerine getirmeye çalışan Fikret, kalabalıktan çok da hoşlanmayan “merdüm-giriz” bir kişi olarak tanıtılır. Özellikle yemek yemeyi seven, iştahlı yapıdaki şair çalışmaya daldığı sıralarda saatlerce yemek yemeyi unutacak kadar işine tutkuyla bağlı sanatkârlardandır. Rûşen Eşref, bu bölümde sanatçının sevdiği renkten, misafirlerini nasıl ağırladığına, dini inancından, Nâzime Hanımla evliliklerine, hatta maddiyata bakış açısına kadar hemen her türlü ayrıntıyı okuyucuya çekinmeden sunmaktadır.

“Son Günleri” başlığını taşıyan on birinci bölüm 307-321. sayfalar arasında yer almaktadır. Rûşen Eşref'in şairin ölümünden bir hafta önce onu ziyaret etmesiyle başlayan satırlar eşinin yazara aktardıklarıyla devam etmektedir. Rûşen Eşref, Tevfik Fikret'i son gördüğünde oldukça hasta fakat hâlâ zihni memleketle ve sanatla meşgul bir insanla karşılaşmıştır. Son zamanlarda kendisine ait portreler yapan ve şiirlerini onunla birlikte okuyan ressam Mihri Hanım bu hatıraların dikkat çekici simalarındandır. Son günlerini ciddi rahatsızlıklarla geçiren Fikret'in 5/6 Ağustos 1331 tarihinde hayata gözlerini yumduğu bu bölümde nakledilen önemli bilgiler arasındadır.

Eserin son bölümü şairin cenaze merasiminin anlatıldığı “Ölüm Döşeginde” başlıklı kısımdır. 323-335. sayfalar arasında kalan bu bölümde Rûşen Eşref, çok sevdiği hocası Tevfik Fikret'in ölümünden duyduğu büyük üzüntüyü aktarmış ve cenaze merasiminde bulunan eşinin, Mihri Hanım'ın, Rıza Tevfik, Cenap Şehabettin, Abdülhak Hamit Tarhan gibi yakın arkadaşlarının psikolojik tasvirlerini şiirsel bir dille sunmuştur. “Ölümün her çehrede bıraktığı o tiksindiren, ürküten

çirkinlikler Fikret'te yoktu. Sanki derin ve rü'yâli uykuya dalmış yorgun bir kahramandı: Ve cesûr asîl, donuk tebessümüyle uyuyordu.” (Rûşen Eşref, 2019: 325) sözleriyle Rûşen Eşref'in Tevfik Fikret'e karşı beslediği derin sevgi satırlarına yansımıştır.

Eser, bu bölümler haricinde Fihrist, Sözlük ve Dizin bölümleriyle son bulmaktadır. Rûşen Eşref'in Tevfik Fikret'in hayatına dair yazmış olduğu bu eser, şairi yakından tanımak isteyen yahut şiirleri üzerine çözümler yapmak isteyenlere birçok araştırmacıya ayrı ufuklar açacak bir kitap olması bakımından oldukça önemlidir. Yazarın Tevfik Fikret hakkında yazdığı samimi ve hayranlık dolu satırlar şaire farklı bir gözle bakılmasına zemin hazırlayacak, içe dönük bir karakter yapısına sahip olan Fikret'in mizacı bu kıymetli eserle daha yakından tanınacaktır. Songül Taş'ın titizlikle hazırlayıp Anı Yayınları aracılığıyla okuyucuya sunduğu “Tevfik Fikret Hayâtına Dâir Hâtıralar”, gerek edebî kıymeti gerek çalışma şekli ve çeviri çalışmalarına örnek teşkil edecek yapısıyla dikkat çekici bir eserdir

KAYNAKÇA

Ercilasun, B. (2004), “Servet-i Fünûn Edebiyatı”, Büyük Türk Klasikleri, Ötüken –Söğüt Yayınevi, Cilt 9, s.267-275, İstanbul.

Rûşen Eşref (2019),. Tevfik Fikret. Hayâtına Dâir Hâtıralar, (haz. Songül Taş), 1.Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.

Taş, S. (1998), Rûşen Eşref. Tevfik Fikret'in Hayatına Dâir Hâtıralar (Yeni Harflerle Sözlük ve Dizin İlâveli), Doktora Üstü Çalışma, Malatya.